

COMERȚUL AGROALIMENTAR AL ROMÂNIEI CU REPUBLICA MOLDOVA, UCRAINA ȘI FEDERAȚIA RUSĂ

Camelia Gavrilesco, dr., CS II
Dinu Gavrilesco, profesor

Institutul de Economie Agrară al Academiei Române, București, România

Among the countries in the Community of Independent States, Romania's main trading partners for agrifood products have been mainly Republic of Moldova, the Russian Federation and Ukraine. The present paper is empirically examining the evolution of the Romanian pre-and post-accession agrifood trade with these countries. The main trade flows for the period 2002-2011 have been analyzed, in terms of quantitative evolution, as well as their product composition.

1. Introducere

Între țările din Comunitatea Statelor Independente, principalii parteneri de comerț agroalimentar ai României au fost Republica Moldova, Federația Rusă și Ucraina. Între acestea, Republica Moldova a ocupat un loc privilegiat, datorită acordului de liber schimb încheiat încă din 1995.

Fluxurile comerciale agroalimentare internaționale ale României au suferit schimbări importante în ultimul deceniu. Ele s-au orientat din ce în ce mai mult spre UE, iar după aderare, datorită intrării în vigoare a regimului vamal comunitar, exporturile către aceste trei țări s-au intensificat, concomitent cu diminuarea importurilor.

2. Material și metode

Datele utilizate pentru calculele prezentate în lucrarea de față au fost extrase din baza de date Eurostat, în clasificarea NC (Nomenclator Combinat) la 2 digiți. Analiza s-a concentrat asupra valorii și direcției schimburilor, precum și asupra compoziției fluxurilor de export și import pe principalele grupe de produse agroalimentare care au făcut obiectul schimburilor comerciale.

3. Rezultate și discuții

Creșterea economică realizată de România începând cu anul 2001 s-a reflectat și în creșterea cererii de produse agroalimentare. Schimbările dramatice survenite în primul deceniu de economie de piață în sectorul agricol, atât în regimul de proprietate, cât și în cel de management au avut drept consecință fracturarea filierelor agroalimentare și reducerea fluidității funcționării piețelor. Industria alimentară s-a confruntat la rândul său cu probleme datorită privatizărilor, a fluxurilor de materie primă și a celor de produse finite și, nu în ultimul rând, cu mari probleme de finanțare și capitalizare.

Ridicarea interdicțiilor de import începând cu anul 2000, eliminarea parțială, apoi totală a restricțiilor de import și de export și adoptarea unui regim tarifar moderat după 1997 au permis accesul produselor agroalimentare din import pe piața românească. Ca urmare, am asistat, începând cu 1997, la o creștere continuă a importurilor de produse agroalimentare. Principalii factori care au contribuit la această tendință au fost:

- Lipsa fluidității pe lanțurile agroalimentare interne. Sectorul de producție a mărfurilor agricole – materie primă a evoluat separat și în ritmuri cu totul diferite față de evoluțiile industriilor prelucrătoare.
- Privatizarea în industria alimentară s-a finalizat în 1999-2000; multe din vechile întreprinderi s-au închis, foarte puține s-au restructurat și privatizat cu succes. Au apărut, desigur, și întreprinderi private noi, dar de dimensiune mică și mijlocie, datorită capacității investiționale interne reduse. Investițiile străine directe au început să vină câțiva ani mai târziu, de unde a rezultat încă un decalaj în timp.

- Creșterea economică a dus la creșterea puterii de cumpărare a populației, deci și la mărirea cererii interne, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. Acest surplus de cerere a întâlnit un deficit de ofertă internă, care a putut fi acoperit doar prin importuri agroalimentare din ce în ce mai mari.
- Intrarea marilor retaileri internaționali pe piața românească a venit și ea cu câțiva ani mai târziu decât în celelalte țări central-europene (Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia), mai întâi timid în perioada 1998-2001, după care a urmat dezvoltarea explozivă a marilor rețele de supermarketuri și hypermarketuri. La rândul lor, acestea nu au găsit în țară filiere agroalimentare funcționale, capabile să furnizeze produse agricole proaspete și produse alimentare prelucrate în cantități, la calitatea și în ritmul necesar, motiv pentru care din nou s-a recurs la importuri.

Rezultatul general a fost o creștere continuă a importurilor de produse agroalimentare, până la un maxim de 4,3 miliarde EUR (2008). Condițiile expuse mai sus nu au fost în măsură să stimuleze competitivitatea produselor agroalimentare românești astfel încât exporturile să crească semnificativ.

Gradul de acoperire a importurilor prin exporturi a fost în medie de 34,3% în perioada 2002-2007, ca atare soldul comercial agroalimentar a fost permanent negativ după anul 1990. Deficitul a crescut masiv în perioada 2002-2007, atingându-se un maxim istoric de 2,2 miliarde EUR în 2007.

Aderarea la UE a însemnat pentru România, cel puțin pentru primii 2 ani, o creștere considerabilă a volumului schimburilor comerciale agroalimentare; astfel, în 2008 valoarea se dublase față de 2006, ultimul an înaintea aderării. Din punct de vedere al comerțului agroalimentar criza economică s-a tradus printr-o contracție a volumului total al schimburilor comerciale în 2009, după care tendința ascendentă s-a reluat.

De remarcat este însă tendința constant ascendentă a exporturilor agroalimentare, în ciuda crizei. Devalorizarea monedei naționale a fost un factor de favorizare a exporturilor, alături de accesul liber pe Piața Unică a UE. Exporturile românești de produse agroalimentare au crescut spectaculos imediat după aderare: după primii 2 ani în UE, volumul exporturilor crescuse de 2,5 ori față de 2006, ultimul an înainte de aderare, iar după 5 ani, adică în 2011, volumul exporturilor crescuse de 4,6 ori față de 2006 (fig. 1).

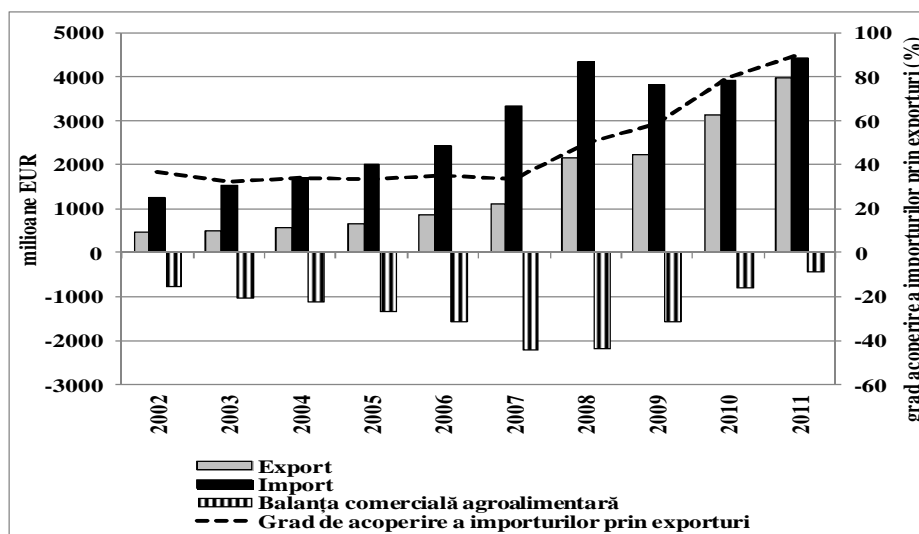

Fig.1. Comerțul internațional agroalimentar românesc în perioada 2002-2011

Sursa: calculele autorului după date Eurostat

Încetinirea generală a activității economice, însoțită de creșterea șomajului și diminuarea veniturilor populației s-a tradus într-o contracție importantă a cererii, reflectată și în diminuarea drastică a importurilor de produse agroalimentare. În consecință, creșterea exporturilor, concomitent cu diminuarea importurilor a avut drept rezultat o scădere spectaculoasă a deficitului balanței comerciale agroalimentare, de la maximum de 2,2 miliarde EUR în 2007, la numai 434 milioane EUR în 2011. Deja pe relațiile cu țările terțe (comerț extra-comunitar), România are balanță comercială excedentară; balanța comercială agroalimentară intra-comunitară este încă deficitară, dar deficitul s-a micșorat de la an la an. Există estimări care arată că în condițiile menținerii tendințelor de evoluție din ultimii 4 ani, este posibil ca după anul 2014, balanța comercială agroalimentară totală a României să devină pozitivă, lucru care nu s-a mai înregistrat din 1989 încoace, adică de mai bine de două decenii.

3.1. Comerțul agroalimentar cu Republica Moldova

Schimburile comerciale au crescut în timp (figura 2): în perioada 1998-2008 exporturile au crescut de la 6 la 28 milioane EUR, iar importurile, după o etapă de descreștere de la 35 la 18 milioane EUR în 1998-2001, și-au reluat tendința crescătoare, atingând un maxim (57 milioane EUR) în 2006.

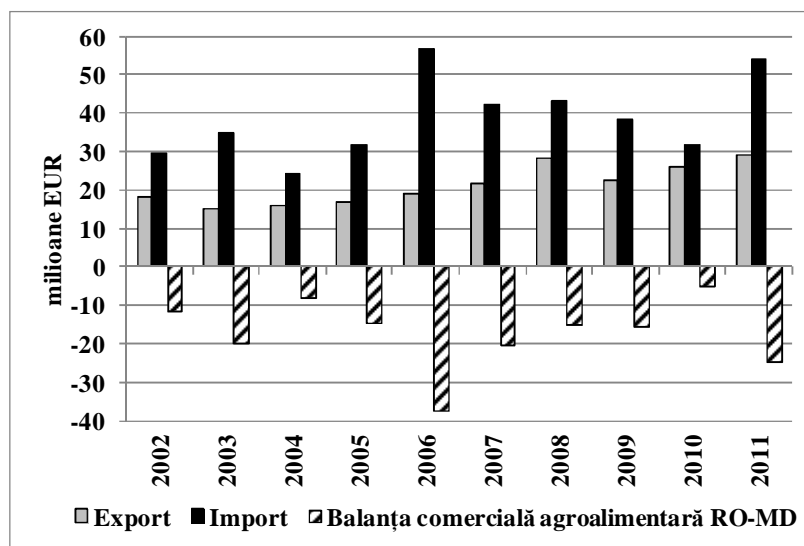

Fig. 2. Comerțul agroalimentar cu Republica Moldova în perioada 2002-2011

Sursa: calculele autorului după date Eurostat

Aderarea României la UE a adus cu sine și schimbarea regimului vamal față de Republica Moldova, de la acordul comercial de liber schimb (încheiat în 1995) la statutul de țară terță (extra-comunitară). Acest lucru a avut drept consecință imediată (chiar în 2007) o diminuare cu 25% a importurilor agroalimentare din Republica Moldova, concomitent cu o creștere a exporturilor. Exporturile și-au păstrat tendința ascendentă în perioada post-aderare, atingând în 2011 un maxim istoric (29 milioane EUR). Importurile agroalimentare au fost afectate și de manifestarea crizei economice, ele scăzând cu 27% între 2008 și 2010, tendință care s-a manifestat în relațiile României cu toți partenerii săi comerciali majori. După depășirea fazei celei mai grele a crizei, importurile au înregistrat un nou salt spectaculos în 2011 (+71% față de 2010). Ca urmare a acestor evoluții fluctuante, balanța comercială agroalimentară în relația cu Republica Moldova a avut și ea o evoluție în zigzag, menținându-se însă permanent deficitară, cu valori oscilând între minimum din 2010 (-5 milioane EUR) și maximum din 2006 (-38 milioane EUR).

3.2. Comerțul agroalimentar cu Federația Rusă

Până în 1989 inclusiv, Rusia (la momentul respectiv parte a URSS) a fost una din destinațiile majore ale exporturilor agroalimentare românești. Schimburile comerciale agroalimentare dintre România și Federația Rusă s-au diminuat masiv începând cu 1990, când temporar au fost interzise exporturile de produse agroalimentare. Chiar și așa, dacă în 1990 România a exportat către Federația Rusă produse agroalimentare în echivalentul a cca. 11 milioane EUR, acestea reprezentând 9% din exporturile agroalimentare totale ale României la acea vreme, acest procent a scăzut în prezent sub 1%, deși a înregistrat o scurtă perioadă de revigorare în ultimii 3 ani înainte de aderarea la UE (când ponderea a crescut în medie la 1,7%). Desigur, datorită creșterii generale a valorii exporturilor românești, acest procent foarte mic înseamnă în valori absolute cca. 28 milioane EUR în 2011. Ipotetic vorbind, dacă România ar reuși să trimită spre Federația Rusă 9% din exporturile sale agroalimentare actuale, acestea ar putea avea în prezent o valoare estimată de cca. 360 milioane EUR !

Este de menționat faptul că în 2009, pentru UE-27, Federația Rusă era a doua mare destinație de export (după SUA) pentru produsele agroalimentare. Valoarea acestor exporturi era de aprox. 7 miliarde EUR, echivalentul a cca. 10% din totalul exporturilor agroalimentare ale UE-27, și nu trebuie uitat că UE-27 este cel mai mare exportator de produse agroalimentare pe piața mondială.

Reprezentarea grafică a valorii fluxurilor de export-import cu Federația Rusă (figura 3) arată o tendință în general ascendentă a exporturilor, care s-a accentuat în perioada post-aderare.

Importurile prezintă fluctuații neregulate de la an la an (valori cuprinse între 0 și 8 milioane EUR), dar sunt inferioare exporturilor, rezultând o balanță comercială agroalimentară pozitivă în relația cu Federația Rusă. Singura excepție notabilă a fost în 2003, când datorită unui an agricol foarte slab, România a obținut o producție totală de grâu de cca. 2,5 milioane tone, adică mai puțin de jumătate din necesarul anual intern de consum.

Ca atare, au fost necesare importuri de grâu din diverse surse pentru acoperirea deficitului de ofertă; din Federația Rusă s-au importat cca. 390 mii tone în valoare de aprox. 56 milioane EUR. În afară de grâu, tot în 2003 s-au importat din Federația Rusă și cca. 22 milioane tone orz, în valoare de aprox. 2,5 milioane EUR. Valoarea cumulată doar a acestor importuri (grâu și orz) a reprezentat 98,6% din valoarea importurilor României din Federația Rusă în acel an.

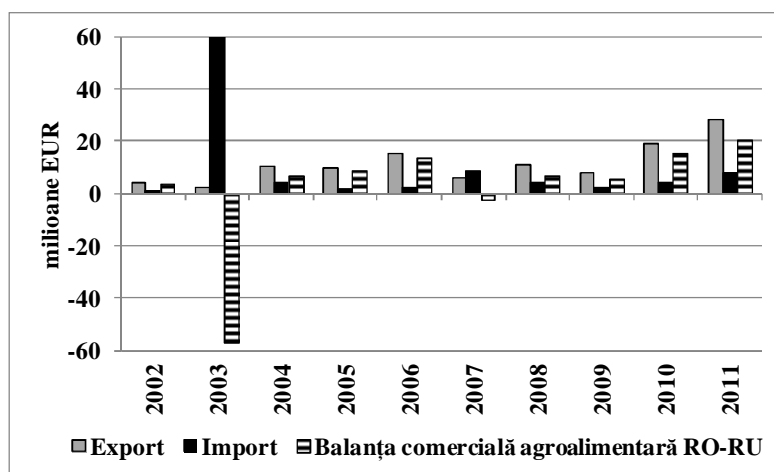

Fig. 3. Comerțul agroalimentar al României cu Federația Rusă în perioada 2002-2011

Sursa: calculele autorului după date Eurostat

3.3. Comerțul agroalimentar cu Ucraina

Dacă ar trebui caracterizat în câteva cuvinte, acestea ar fi „oportunitate” și „ocasional”. În perioada dinainte de aderare, valoarea anuală a comerțului agroalimentar cu Ucraina s-a situat sub 5 milioane EUR (fig. 4).

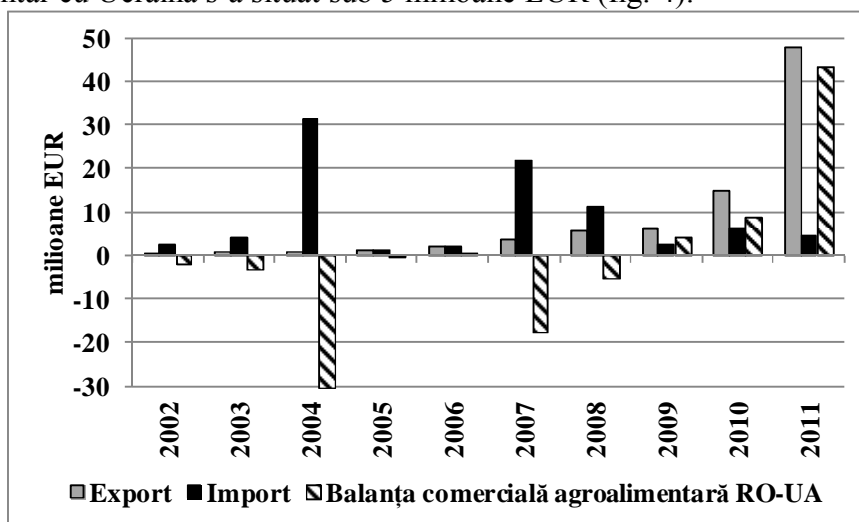

Fig. 4. Comerțul agroalimentar cu Ucraina în perioada 2002-2011

Sursa: calculele autorului după date Eurostat

Singura excepția a constituit-o anul 2004, în care doar importurile s-au cifrat la 31 milioane EUR, din care numai porumb în valoare de 26 milioane EUR. Apoi, în 2007, când România a înregistrat cea mai slabă producție de floarea soarelui din ultimele 2 decenii, Ucraina a fost al doilea furnizor de ulei brut (22 mii tone, în valoare de cca. 17 milioane EUR), după Republica Moldova. După aderarea la UE, exporturile românești către Ucraina au crescut de la an la an, mărindu-se de aproape 4 ori între 2007 și 2010, ajungând la aproape 15 milioane EUR.

Exporturile au înregistrat un salt semnificativ în 2011, ajungând la cca. 48 milioane EUR, principala marfă exportată fiind porumbul (cca. 30 milioane EUR), în principal porumb de sămânță.

3.4. Compoziția pe produse a fluxurilor de export și import

Pentru analiza compoziției fluxurilor comerciale dintre România și cele trei țări examinate, au fost ierarhizate exporturile și importurile pe fiecare destinație în parte, după criteriul valoric, respectiv al ponderii în valoarea totală a exporturilor, respectiv importurilor în anul 2011. Rezultatele analizei sunt redată în tabelul 1, unde sunt prezentate în ordine descrescătoare primele 5 produse de export, respectiv de import, în relația cu cele trei țări luate în studiu .

Tabelul 1. Compoziția pe produse a fluxurilor de export și import dintre România și Republica Moldova, Federația Rusă și Ucraina (2011)

EXPORT			IMPORT		
Grupa de produse (2 digiți)	Valoare (mii EUR)	% din valoarea totală a expor-turilor	Grupa de produse (2 digiți)	Valoare (mii EUR)	% din valoarea totală a impor-turilor
Republica Moldova					
22-Băuturi alcoolice	3292,4	11,3	15-Uleiuri	14934,7	27,6
21-Preparate alimentare diverse	2939,1	10,1	12-Oleaginoase	13312,1	24,6
19-Produse de patiserie	2412,8	8,3	17-Zahăr și produse zaharoase	5744,3	10,6
20-Conserve din fructe și legume	2403,7	8,2	19-Produse de patiserie	4927,9	9,1

04-Produse lactate, ouă și miere	2246,0	7,7	11-Produse de morărit	4814,9	8,9
Federația Rusă					
10-Cereale	17909,1	63,5	15-Uleiuri	4794,9	60,8
12-Oleaginoase	7041,8	25,0	21-Preparate alimentare diverse	2369,0	30,0
08-Fructe	1835,5	6,5	22-Băuturi alcoolice	237,6	3,0
18-Cacao și produse din cacao	349,7	1,2	17- Zahăr și produse zaharoase	169,1	2,1
17-Zahăr și produse zaharoase	280,5	1,0	09-Cafea, ceai, condimente	158,8	2,0
Ucraina					
10-Cereale	36586,2	76,7	12-Oleaginoase	1440,2	30,7
12-Oleaginoase	5703,1	12,0	21-Preparate alimentare diverse	962,6	20,5
21-Preparate alimentare diverse	2140,5	4,5	15-Uleiuri	860,0	18,3
15-Uleiuri	1451,1	3,0	19-Produse de patiserie	747,6	15,9
11-Produse de morărit	1408,7	3,0	08-Fructe	375,3	8,0

Sursa: calculațiile autorului după date Eurostat

4. Concluzii

Aderarea României la UE a modificat parțial tendințele generale anterioare ale comerțului agroalimentar cu Republica Moldova, în sensul creșterii exporturilor și diminuării importurilor. Compoziția pe produse a fluxurilor de export (primele 5 produse reprezentând mai puțin de jumătate din valoarea totală a exporturilor) indică o paletă diversificată, pe piețe pre-existente. Importurile de zahăr reprezintă o constantă de mai bine deceniu, iar oportunitățile favorabile de pe piața internațională au determinat importurile semnificative de semințe și ulei brut de floarea soarelui (51% din valoarea totală a importurilor din 2011).

Cerealele și oleaginoasele au fost principalele mărfuri de export ale României către Federația Rusă și către Ucraina, ele reprezentând 89% din valoarea totală a exporturilor agroalimentare românești către ambele destinații în 2011. Deși uleiurile și semințele oleaginoase au reprezentat jumătate din importurile de produse agroalimentare din Ucraina în anul 2011, paleta de produse importate este semnificativ mai diversificată decât în cazul Federației Ruse, unde primele două mărfuri de import înseamnă 91% din valoarea totală a importurilor.

În perspectivă, ar fi de dorit ca România să își intensifice și să își diversifice schimburile comerciale cu Republica Moldova, Federația Rusă și Ucraina, ținând cont de oportunități și de avantajul proximității geografice.

Bibliografie

- Gavrilăscu, C. – Directional flows of the extra-European agrifood trade, „Management agricol”, Lucrări științifice, seria I, vol XIV (1), Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului, Timișoara, 2012.
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics>